

SOCIS O RIVALS: GENOVESOS AL PAÍS VALENCIÀ DURANT LA BAIXA EDAT MITJANA

ÀNGEL SANCHIS CAMBRA

ONTINYENT, LA VALL D'ALBAIDA

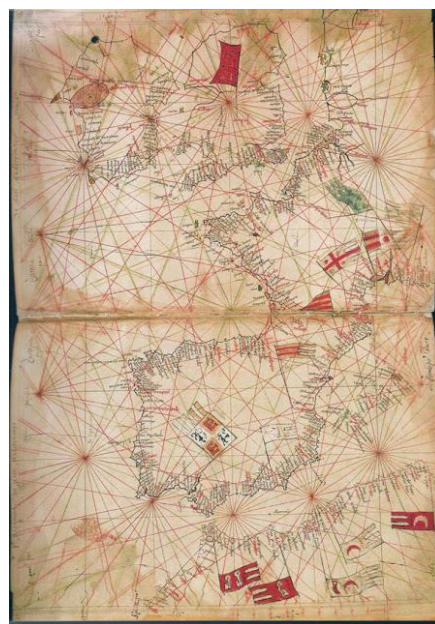
Resum: Durant la baixa edat mitjana el País Valencià és un territori obert als circuits de comerç internacional i ibèric, per tant, un espai geogràfic que no passa desapercebut per a una de les principals repúbliques marítimes italianes: Gènova.

Cal saber que el litoral mediterrani de la península ibèrica fou un territori d'interès per a les potències mercantils durant plena i baixa edat mitjana. Dins d'aquest espai geogràfic ens podem fer ressò del creixement de l'activitat mercantil i comercial a terres valencianes, destacant les seues ciutats costaneres on arribaven nombrosos mercaders italians. Entre aquests homes de negocis aparegueren els genovesos, disposats a formar colònies als nous regnes peninsulars. D'aquesta forma la façana occidental de la península ibèrica es va presentar durant segles com una zona òptima per a l'obtenció de beneficis i fortunes.

Ara bé, cap al s. XV es donaren una sèrie de transformacions: des de les oscil·lacions del poder musulmà a Orient i Occident, fins als descobriments atlàntics. Aquests canvis socioeconòmics provocaren el desplaçament dels centres econòmics i financers cap a Occident; beneficiaren ciutats que encara

creixien més com València, el cas de Sevilla o el destacat triangle de Cadis – Jerez – Sanlúcar de Barrameda.¹

Pel que fa al cas valencià, cal tindre en compte que al s. XV hi ha una conjuntura de factors que beneficiaren aquest espai: es va produir la crisi catalana, el que va permetre una gran concentració de forces operatives i financeres; a més, hi hagué una evident estabilitat econòmica fruit de la solidesa del Regne de València que gaudia de balances comercials favorables amb els altres regnes de la Corona d'Aragó, amb Castella i amb el Magrib.² D'aquesta manera al s. XV va proliferar la circulació de naus italianes per terres valencianes, ho testimonia el tràfic comercial a ports com: Peníscola, Dènia, Xàbia, Alacant i València. Però d'aquesta arribada de mercaders cal destacar el paper dels genovesos, que utilitzaren l'enclavament de València com a centre del sistema comercial genovès al Mediterrani Occidental durant tot el Quatre-cents i com a plataforma per al comerç a l'Atlàntic. Aquestes relacions, mercantils en els seus inicis, adquiriren un caràcter més financer cap a finals del s. XVI.³

Portulari de la península ibèrica i la façana atlàntica atribuït a Pietro Vesconte, Gènova, 1325. Font: <http://valdeperrillos.com>

Però si aprofundim: Quan començaren aquests llaços entre els genovesos i les terres valencianes? Quins conflictes i conseqüències generaren les relacions?

¹ IGUAL LUIS, D, *Valencia y Sevilla en el sistema económico genovés de finales del siglo XV*, dins IRADIEL, P, (Coord.) *Revista d'Història Medieval: València i la mediterrània medieval*, València, Departament d'Història Medieval de la Universitat de València, 1992, p. 79-82.

² IGUAL LUIS, D, *Valencia y Sevilla en el sistema económico genovés de finales del siglo XV*, ... op.cit. p. 83-87.

³ IGUAL LUIS, D, *Valencia y Sevilla en el sistema económico genovés de finales del siglo XV*, ... op.cit. p. 93-95.

D'entrada cal dir que els genovesos es troben presents a la Corona d'Aragó des d'inicis del s. XII, així com els catalans a terres genoveses. De fet, ja en 1126 i 1127, encara no formalitzada la Corona d'Aragó, ja es troben dos tractats entre Ramon Berenguer III i el comú de Gènova. En aquests pactes es garantia el trànsit i l'estada dels súbdits recíprocament, els genovesos es comprometien a fer la guerra als sarraïns quan al rei li fóra necessari i a pagar lleudes i usatges com ho feien totes les naus que entraven en els ports i mars del Comte de Barcelona.⁴

Posteriorment, l'any 1146 s'establia un nou tractat entre Ramon Berenguer IV i la comuna de Gènova arrel de l'ofensiva conjunta per prendre Tortosa. En aquest nou pacte, a més de les condicions de l'empresa i el repartiment del botí, s'estipulava l'exempció d'impostos a les transaccions comercials entre els súbdits d'una i altra part. Una vegada conquistada Tortosa, Ramon Berenguer IV confirmà als genovesos l'exempció d'impostos i la llibertat de comerç tant dins del seu territori com a l'espai peninsular.⁵ Ara bé, el tractat no va suposar sempre una exempció total però sí una notable reducció d'impostos que va persistir al llarg de l'edat mitjana malgrat les desavinences i conflictes entre genovesos i mercaders de la Corona d'Aragó, en clara competència a la Mediterrània Occidental.⁶

Més tard, cap als anys 30 del s. XIII també es generaren una sèrie de pactes amb Jaume I per regular les relacions comercials i marítimes entre totes dues potències. Es renovava l'exempció d'impostos de ribatge, portalatge i peatge a totes les terres del rei, a excepció de les coses vedades. A més, el monarca es comprometia a indemnitzar els danys fets pels seus súbdits als genovesos en un terme de quaranta dies i a no emparar corsaris catalans que

⁴ FERRER I MALLOL, María Teresa, *Els italians a terres catalanes (segles XII-XV)*, Anuario de estudios medievales, 10 (1980) p. 428-429.

⁵ Aquestes concessions de privilegis no eren un fet singular, sinó que altres regnes peninsulars com Castella també els atorgaren. Per exemple, *El Libro de Privilegios de la Nación Genovesa* a Sevilla que acumula els privilegis ligurs obtinguts fins a 1537 fruit de la col·laboració militar i financera amb la monarquia castellana.

⁶ *Ibidem* p. 429-431.

pogueren atacar naus genoveses. Uns anys més tard, l'abril de 1233, una nova ambaixada genovesa obtingué un nou privilegi; es concedia als genovesos la facultat de tindre un cònsol amb jurisdicció civil sobre la població genovesa present a les ciutats marítimes de la Corona d'Aragó.⁷

Així mateix, els èxits militars del s. XIII a Mallorca i al País València intensificaren el comerç dels mercaders genovesos: d'una banda per l'aprovisionament dels exèrcits durant les campanyes militars i pels botins de guerra, i d'altra per l'arribada dels nous repobladors.⁸ El s. XIII es mostra com un període d'arribada de nous habitants a les nostres terres, entre ells colònies de genovesos, ja que tant l'illa de Mallorca com el País València passaren a ser escales de gran importància del comerç genovès cap al nord d'Àfrica, els territoris musulmans i cap a Sevilla.

Mural del s. XIV al castell d'Alcanyís que representa l'entrada de Jaume I a València en 1238. Font: <http://commons.wikimedia.org/>

Al llarg del s. XIII i principis del XIV prevalgueren les bones relacions entre Gènova i la Corona d'Aragó, però durant el regnat de Jaume II ja es feia palesa la dificultat de mantenir l'enteniment entre totes dues potències. Els comerciants de la Corona d'Aragó s'havien convertit en uns competidors potents i molestos per a Gènova –i més des de la conquesta de Sicília, on confluïen interessos de totes dues potències.⁹ Fou finalment amb la conquesta de Sardenya (1324-1327) quan es produí una ruptura de relacions que donà

⁷ PISTARINO, Geo, *La capitale del mediterraneo; Genova nel medioevo*, Bordighera, Istituto internazionale di studi liguri, 1993, p. 92-94.

⁸ FERRER I MALLOL, María Teresa, *Els italians a terres catalanes (segles XII-XV)*, ... op. cit. p. 433.

⁹ "La conquesta de Sicília en 1282, seguida per les de Malta i Pantelaria, Gerba i les Kerkennah, revelava una clara voluntat talasocràtica de la Corona d'Aragó" dins DUFOURCQ, CH, E, i GAUTIER-DALCHÉ, J, *Historia económica y social de la España cristiana en la Edad Media*, Barcelona, Ediciones "El Albir", 1983, p. 136-137.

lloc a un període d'inestabilitat política i rivalitat entre totes dues potències mediterrànies.¹⁰

A partir d'aquesta data i fins mitjans s. XV es va alternar la guerra oberta i la pau oficial amb Gènova: en moments de guerra es trencaven les relacions i la població de les colònies genoveses retornava a la Ligúria, mentre que en moments de pau la població habitava a les colònies, distribuïdes per les diferents places comercials. Conseqüentment, des de la conquesta de Sardenya fins ben entrat el s. XV es manifesta una inestabilitat de les colònies genoveses i una notable fragilitat dels acords de pau.

Durant el Quatre-cents, amb els canvis geopolítics que s'estaven produint, Gènova anava a orientar de manera progressiva la seua activitat comercial i financera cap a l'Atlàntic, un nou espai geogràfic on no entrava en disputa amb la Corona d'Aragó.

D'aquesta manera es relaxaren les tensions entre totes dues potències, el que també va afavorir l'arribada de pobladors genovesos cap a les nostres terres. Fins al s. XV les colònies de genovesos es trobaven formades per mercaders i navegants de pas, però al llarg del Quatre-cents arribaren artesans, filadors, teixidors, pareires de robes de seda, fins i tot s'instal·là a la colònia de València un mestre seder i un empresari.¹¹ Amb aquests nous pobladors que arribaren al s. XV va arribar també la tecnologia que durant l'edat moderna va donar lloc a una potent indústria sedera al País Valencià.

En resum, podríem afirmar que els genovesos han tingut un paper rellevant en l'evolució comercial i econòmica de la Corona d'Aragó durant l'edat mitjana. D'una banda els genovesos col·laboraren en les campanyes de conquesta del Casal d'Aragó entre els segles XII i XIII; açò els va permetre obtenir uns privilegis comercials que aprofitaren per fer arribar els seus productes

¹⁰ FERRER I MALLOL, María Teresa, *Els italians a terres catalanes (segles XII-XV)*, ... op. cit. p. 435.

¹¹ FERRER I MALLOL, María Teresa, *Els italians a terres catalanes (segles XII-XV)*, ... op. cit. p. 445-446.

manufacturats i estendre les seues activitats financeres al País València. Així es varen establir diverses colònies de genovesos que facilitaven el tràfic comercial de les seues companyies i societats mercantils. D'altra banda, amb l'increment de l'activitat comercial i manufacturera a la Corona d'Aragó, s'anaven a generar una sèrie de conflictes: tant per xarxes i espais comercials en disputa, com pels privilegis obtinguts amb anterioritat, els quals no es trobaven ben delimitats i pretenien ser derogats pels naturals del regne.¹²

Bibliografia:

- DUFOURCQ, CH, E, i GAUTIER- DALCHÉ, J, *Historia económica y social de la España cristiana en la Edad Media*, Barcelona, Ediciones "El Albir", 1983, p. 131-137, 244-247.
- FERRER I MALLOL, María Teresa, *Els italians a terres catalanes (segles XII-XV)*, Anuario de estudios medievales, 10 (1980) p. 428-448.
- IGUAL LUIS, D, *Valencia y Sevilla en el sistema económico genovés de finales del siglo XV*, dins IRADIEL, P, (Coord.) *Revista d'Història Medieval: València i la mediterrània medieval*, València, Departament d'Història Medieval de la Universitat de València, 1992, p. 79-117.
- PISTARINO, Geo, *La capitale del mediterraneo; Genova nel medioevo*, Bordighera, Istituto internazionale di studi liguri, 1993, p. 69-104.

COM CITAR AQUEST ARTICLE:

Format Norma ISO 690-2

Sanchis Cambra, Àngel, "Socis o rivals: genovesos al País Valencià durant la baixa edat mitjana" [en línia]. *Clapir, Joves Historiadors i Historiadors*

¹² Un bon article per entendre tota la conflictivitat generada entorn els privilegis de llibertat de comerç dels italians, les peticions de proteccionisme dels naturals del regne i la creació del dret dels italians al s. XV, es troba en: FERRER I MALLOL, María Teresa, *Els italians a terres catalanes (segles XII-XV)*, Anuario de estudios medievales, 10 (1980), p. 393-466.

Valencians [publicació seriada en línia]. Agost 2013. <enllaç> [Consulta: Dia Mes Any].

ADVERTIMENT. L'accés als continguts d'aquest article i la seua utilització ha de respectar els drets de la persona/persones autora/autores. Pot copiar, distribuir i comunicar públicament l'obra. En qualsevol cas, en la utilització dels seus continguts caldrà indicar de forma clara el nom i cognoms de la persona/persones autora/autores i el títol de l'article. No s'autoritza la seua reproducció o altres formes d'explotació efectuades amb finalitats de lucre. Aquesta reserva de drets afecta tant als continguts de l'article com als seus resums i índexs.